

Rytířský román a fantasy

Hana Málková

... došel ke křišťálové krychli, tasil meč a udeřil do ní. Nic se nestalo. Jeho čepel odskočila a na křišťálu nezůstalo po úderu ani stopy.

„Zkus to ty,“ vybídl Reka.

...

Rek přistoupil blíž a napřáhl ruku ke křišťálu v očekávání chladného doteku kamene. Jeho ruka prošla kvádrem a prsty se mu sevřely kolem jílce. Bez námahy čepel vytáhl ven.

Vymezení žánrů

- Fantastický svět, nadpřirozené bytosti, magie
- Hrdina s „nadstandardními“ dovednostmi
- Příběh o cestě, boji a lásce
- Rytířský román je vázaný na skutečnou dvorskou společnost (tvůrce, postavy i publikum)
- Fantastická literatura jako taková může existovat až tehdy, když se „fantastické“ oddělí od „reálného“

Rytířské romány - forma

Velká pestrost v mnoha aspektech:

- Nejrůznější rozsah
- Veršované i v próze
- Latina i národní jazyky

(původní význam slova „román“ – dílo v románském jazyce)

Obecný vývoj: Od textů vhodných k přednesu k vlastnímu čtení

Jazykové prostředky: Velký význam symbolů a metafor (milostných i náboženských)

Zdroje a kořeny rytířského románu

Kroniky

Prolínání historie a fikce

- cca 1136 Geoffrey z Monmouthu: Dějiny britských králů (Historia Regum Britanniae)
- cca 1155 Robert Wace: Román o Brutovi (Roman de Brut) – zavádí téma kruhového stolu

Hrdinské písně

Všechny založené na starší látce, původně předávané ústně

- 10. stol. Beowulf
- 11. stol. Píseň o Rolandovi
- 12. stol. Píseň o mém Cidu (Píseň o Cidovi)
- 12./13. stol. Píseň o Nibelunzích

Otcové zakladatelé...

Chrétien de Troyes (cca 1130 – 1183)

Dokončené romány:

- Erec a Enida
- Cligés
- Rytíř se lvem (Yvain)

Nedokončené romány:

- Vyprávění o grálu (Perceval)
- Rytíř s károu (Lancelot)

Nedochovaný text:

- Tristan

J. R. R. Tolkien (1892 – 1973)

„Velká trilogie“:

- Hobit
- Pán prstenů
- Silmarillion

Překlad rytířského románu:

- Sir Gawain a Zelený rytíř

Vlastní zpracování artušovské látky:

- The Fall of Arthur

... kteří nepřišli s ničím novým :)

?

... a nebo přece?

Pod borovicí hrabě Roland leží.
Tvář obrací tam ke španělské zemi.
Vzpomínat počne na rozličné věci,
na kruté bitvy, těžká protivenství,
na Francii, své rodné a své předky,
na Karla, pána, jemuž sloužil se ctí.

(Píseň o Rolandovi)

... a osvědčil se v zemi Franků,
však v srdci nesl lásky ranku,
jež neotrne, nepoleví.
Srdce si touhou rady neví,
jen jednou myšlenkou se svíjí:
to vzpomínkou na Fenícii.

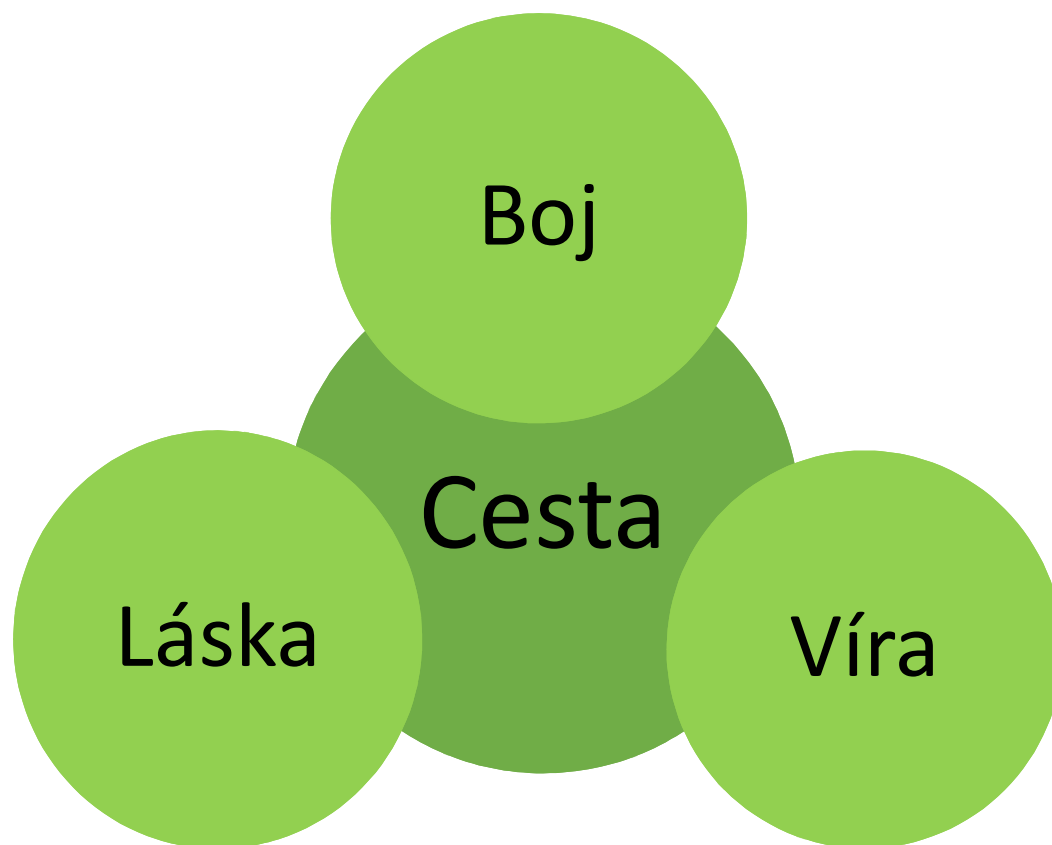
(Cligés)

Náboženský aspekt

„Ta noc nebyla z měsíčních,
bez kmitu hvězd se obzor tměl,
však dřív než přišli na dostřel,
vyhoup se měsíc na oblohu.
Přitížit měl jim za úlohu,
proto dřív začal lít svůj svit.
To Bůh sám chtěl jim uškodit
a září v temno noci vpad,
neboť to vojsko neměl rád.“
(Cligés)

„A tak když jeho pán opět procitl a
vysílal své černé myšlenky z Temného
hvozdu, Prsten Gluma opustil. Jen
proto, aby jej sebrala
nejnepravděpodobnější osoba: Bilbo
z Kraje! Zde působilo něco jiného,
něco, co přesahovalo všechny plány
tvůrce Prstenu. Nemohu to říci
jasněji, než že Bilbo měl Prsten najít
a že to nebyl záměr tvůrce Prstenu. V
tom případě jsi jej také ty měl dostat.
A to by mohla být povzbudivá
myšlenka!
(Společenstvo prstenu)

Témata rytířského románu

Rytířské romány – Bájná Bretaň

Konec 12. a 13. století

- Robert de Boron: Román o historii Grálu
- Hartmann von Aue: Erec; Iwein
- Wolfram von Eschenbach: Parzival
- Gottfried von Straßburg: Tristan
- Neznámý autor: Lancelot-Graal cyklus (Vulgata)

14. století

- Neznámý autor: Sir Gawain a Zelený rytíř

15. století

- Thomas Malory: Artušova smrt

Rytířské romány – Antický okruh

Alexandreidy

10. století

- Archipresbyter Leo: Nativitas et Victoria
Alexandri Magni

12. Století

- Gautier de Châtillon: Alexandreis, sive Gesta
Alexandri Magni

- Lambert le Tort, Alexandre de Paris: Li romans
d'Alexandre

13. Století

- Ulrich von Etzenbach: Alexander

- Neznámý autor: Staročeská Alexandreida

- ...

Ostatní

14. Století

- Geoffrey Chaucer: Povídka rytířova (z
Canterburských povídek); Troilus a Kriseida

Sdílení světů

Co je „Shared universe“?

Bájná Bretaň i Marvel universe a World of Warcraft

Kdo sdílí světy?

Otázka autorského práva ve středověku a dnes

Jak s nimi pracuje?

Rozšiřování, Remake, Retake...

Proč je mají rádi autoři?

Marketing, usnadnění práce, možnost rozletu

Proč je má rádo publikum?

Rychlá orientace, pocit „zasvěcenosti“, „důvěryhodnost“ díla

Důvěryhodný zdroj jako základ

„... psána stojí ta historie,
již vám chci vylíčit a říci,
v jedné z dávných knih na polici
v Beauvais v Peterské katedrále.
Tam byl vzat příběh, který dále
Chrétienem byl zpracován
z té knihy veršem na román.
Dokládá-li nám historii kniha, pak
každý uvěří jí.“

(Cligés)

„Onen příběh byl čerpán z prvních
kapitol Červené knihy Západní
marky, sepsaných samotným
Bilbem, prvním hobitem, který se
proslavil ve velkém světě (...)“
(Společenstvo Prstenu, Prolog)

Fantastické světy

*„Tolik zázraků potkal v horách těch zvláštních zemí,
že znavila by zcela zvěst o desetině z nich.*

*S hady a také s vlky v nich hrdina válčil,
i s lesními skřety, kteří v převisech se skryli;
též s býky, ba i s medvědy a s kanci divokými,
a dokonce s obry, již ho z vysokých hor stíhali.“*

(Sir Gawain a Zelený rytíř)

Vztah fantastických světů k realitě

Často jsou idealizovaným, nikoli věrným obrazem
(definování a předávání hodnot a ideálů
jako zásadní funkce)

Odrážejí současnou realitu i tam, kde zdánlivě pracují s
minulostí

(„pseudoantika“ rytířských románů,
„pseudostředověk“ fantasy)

Doplňují to, co publikum v realitě postrádá (či odmítá)

(„zjemnění“ světa v rytířských románech;
smrt, bolest a násilí ve fantasy)

Vnitřní struktura světů

Dobrodružná sféra

Familiární
sféra

... hic sunt dracones ...

Vnitřní struktura světů

Familiární sféra

- Prostředí dvorů
- Pravidla i dění pochopitelné hrdinovi i publiku
- Umožňuje publiku identifikovat se s daným světem
- Staví publikum do pozice „zasvěcených“

Dobrodružná sféra

- Lesy, divočina...
- Potřeba přizpůsobit se neznámým událostem
- Umožňuje publiku prožít „sense of wonder“
- Vyvolává emoce (strach, humor)

Rozdíly mezi světy

Rytířský román

Familiární sférou je vždy dvůr

I v dobrodružné sféře mají význam pouze vybrané společenské skupiny (dvorská společnost nebo silně nábožensky laděné osoby)

Fantasy

Familiární sférou může být v podstatě jakékoli prostředí

V dobrodružné sféře se aktivně projevují nejrůznější společenské skupiny (obliba postav z podsvětí apod.)

Hrdina

- Mívá více či méně „nestandardní“ původ
- Od počátku bývá poznamenán dobrodružnou sférou světa

Rytířský román

- Hrdinovy kvality jsou zjevné od počátku
- Do dobrodružné sféry se vydává dobrovolně

Fantasy

- Hrdinovy kvality bývají často zpočátku skryté
- Do dobrodružné sféry se často vydává jen z nutnosti

Postavy

*„Teď však půvaby Cligésovy
chci popsat několika slovy,
jenom pár zcela krátkých vět.
Prožíval právě mládí květ,
měl bezmála už patnáct let
a krásnější byl na pohled
než Narcis, který pod jívou
uzřel svou krásu mámivou
v studánce. Touhou po té kráse
se trápil, zemřel v krátkém čase,
že nemohl jí dosáhnout.
Byl arci krásný, byl však bloud.
Leč Cligés, ten měl krásy více,
jak ryzí zlato nad měď skví se,
tolik, že neumím to říci,*

*vlas měl jak zlato sálající,
tváře jak mladých růží květ,
půvabný nos a krásný ret.
Postavou byl tak ztepilý,
jak Příroda jen docílí,
když přednosti, jež jinak dělí
na mnohé, v jednom všechny zcelí.
A u něho tak štědrá byla,
že všechny mu je nadělila.
Dala mu všeho z plných sil,
takový tedy Cligés byl:
moudrost a krása, štědrost, síla,
nejen slupka, i dřev tu byla,
v šermu a střelbě dospěl dále
než Tristan, panoš Marka krále,
i psů a sokolů měl víc;
nechybělo mu vůbec nic.“*

(Cligés)

Hrdina rytířských románů

Tělesná krása

Tělesná zdatnost

Bojové dovednosti

Společenské postavení

Dvornost

Čistota

Ctnosti

Ctnosti

(podle sv. Tomáše Akvinského)

Kardinální

Moudrost
Spravedlnost
Mírnost (uměřenost)
Statečnost

Teologální

Víra
Naděje
Láska

Dotazy, doplnění, diskuse...